

НАЗВАНИЯ НА ЛУНИЧКИТЕ ПО ЧОВЕШКОТО ЛИЦЕ В РОДОПСКИТЕ ГОВОРИ

ИЛИЯНА ГАРАВАЛОВА

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. Л. АНДРЕЙЧИН“ ПРИ БАН

garina@abv.bg

DENOTATIONS FOR FACE SPECKLES IN RHODOPA DIALECTS

ILIYANA GARAVALOVA

INSTITUTE FOR BULGARIAN LANGUAGE, BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

garina@abv.bg

This article introduces the existing in the Rhodopa dialects manners to denominate the freckles, as well as semantic basis of the reasons the tokens in question to be able to function within the presented dialectical area with the indicated meaning.

Keywords: scar from burning, semantic characteristic, lexical meaning, nominal structure, verbal, etc.

Традиционно за родопските диалекти се говори като за едни от най-архаичните български диалекти, запазили се до днес. Те са съхранили не само свидетелства за минали етапи от развоя на българската фонетична и граматична система, но и голямо количество стара лексика. Това ги прави ценен обект за лексиколожки, диалектоложки и етнографски проучвания. И макар че едно от най-ясно открояващите се и най-съществени доказателства за единството на българския език в неговата цялост (книжовна норма и диалекти) се открива в относителната еднаквост на основния речников фонд (основния речник) на всички негови проявления (Стойков/Stoykov 2002: 296), родопските диалекти са ярко доказателство за това, че лексикалната парадигма на отделните български говори е доста пъстра и се определя като важен фактор за съществуване на различия между тях (Стойков/Stoykov 2002: 297). Много често в основата на названието на определен обект от извънезиковата действителност дори в рамките на диалекти, принадлежащи към една и съща говорна група, като негов основен структурен елемент се залага различен мотивационен признак. Това води до формирането на диалектизми, които са забележителни със своята образност, изразителност, а често и емоционалност и са важно свидетелство за

словообразователните възможности на българските териториални говори. Изключение не прави и анализираният в изложението случай, отнасящ се до начините за назоваване на луничките по човешкото лице в Родопите.

Най-широко разпространените названия на тъмните петънца по кожата на лицето в родопските диалекти, подобно на българския книжовен език, се характеризират с наличието на корен *лун-*, а сред тях с най-голям ареал се отличава съществителното име от женски род *л̀у̀на* със значение ‘жълтеникаво или тъмно петънце по кожата на човек’. Съществуват две теории за неговия произход. Според първата става дума за заемка от рум. *aluneá* ‘луничка’, схванато вероятно в български като съществително събирателно в мн.ч. на *-я*, с афереза, за която срв. рум. диал. *nuneá* ‘луничка’, получено с асимилация *l-n > n-n* (БЕР/BER 1986: 508). Предвид чисто географската отдалеченост на представяните в статията диалекти от държавната граница на Румъния, както и поради често срещаните случаи на отнет на ударението към краесловието по-възможно е разглежданото име да произлиза от домашната (срв. стб. *лочна*) дума *лунá* ‘небесно тяло, месец (месечина)’, с ударение върху първата сричка по винителната форма в праславянски (БЕР/BER 1986: 508–509). В този случай мотивиращ признак е формата на тъмните петънца по кожата, които напомнят тази на земния спътник, и така става възможен преносът на названието от небесното тяло към разглежданите кожни образувания.

Тъй като луничките обикновено са много, в родопските говори думата най-често е регистрирана в множествено число (срв.: *л̀у̀ни* – с. Осиково, Девинско; селата Брезница, Корница, Лъжница, Баничан, Огняново, Балдево, Скребатно, Г. Дряново, Д. Дряново, Лещен, Гърмен, Крибул, Долен, Плетена, Ваклиново, Бръщен, Жижево, Боголин, Ляски, Делчево, Абланица, Слащен, Нова Ловча и Зърнево, Гоцелчевско; селата Белотинци, Волак, Ливадица (несъщ.) и Черешово, Драмско; селата Розово и Равногор, Пещерско; селата Мулдава, Долнослав, Горнослав, Югово и Орехово, Асеновградско; селата Райково, Бостина, Левочево, Славейно, Виево, Кутела, Вълчи дол, Лъджа, Средногорци, Габрица, Турян, Могилица, Буково, Сивино, Момарско, П. Серафимово, Д. Фатово и Буково, Смолянско, както и гр. Смолян; селата Боровина, Лещак, Шаренка, Мъглища, Ерма река, Маданско; с. Еникьой, Ксантийско; с. Жълтуша, Ардинско; с. Пилашево, Първомайско; селата Мандра, Стамболово, Тънково, Хасковско; с. Смирненци, Харманлийско; селата М. Градище, Мезек, Свиленградско; селата Камилски дол, Хухла, Сив кладенец, Долно Луково и Гугутка, Ивайловградско; с. Караклис, Димотишко; с. Домуздере, Дедеагачко; с. Хасърлъ, Ферешко; *л̀у̀ни* – с. Петров дол, Маданско, и с. Чокманово, Смолянско; *лун’и* – с. Касъка, Пещерско; селата Устово, Давидково, Загражден и Върбина, Смолянско; с. Черна могила, Харманлийско; селата Барутин и Любча, Пещерско; с. Ситово, Пловдивско; *лун’и* – с. Лилково, Пловдивско; *лун’и* – с. Неделино, Маданско; *л̀у̀ни//лун’и* – Кремене, Смолянско; *л̀у̀ни//лун’и*

нички – Пчеларово, Кърджалийско; Вълче поле, Свиленградско; Царева поляна, Хасковско; *лунѝ* – с. Косово, Смолянско; *лунѝ* – с. Дедево, Пловдивско, и с. Брястово, Хасковско, и др. (Арх. РДА/Arh. RDA). Обликът на названието за единствено число е използван в значително по-малък брой случаи (напр.: *л̀у̀на* – с. Годешево, Благоевградско; с. Новаково, Асеновградско; с. Джурково, Ивайловградско; с. Бориково, Смолянско, и с. Пловдивци, Маданско; *л̀у̀на* – с. Парил, Гоцеделчевско; с. Червен, Асеновградско; селата Малка Арда и Оряховец, Ардинско; селата Търън и Влахово, Смолянско; селата Батанци и Бориново, Маданско; гр. Златоград; с. Искра, Първомайско; с. Бряговец, Крумовградско; (*м̀л̀д̀гу*) *л̀у̀на* – с. Тракиец, Хасковско; *л̀у̀на* – селата Д. Рудозем и Чепинци, Маданско; *л̀у̀нъ* – с. Сусам, Хасковско и с. Горно Луково, Ивайловградско; *л̀у̀на // ш̀'èр'èно* – с. Чавдарица, Пещерско (Арх. РДА/Arh. RDA). Въпреки това обаче няма съмнение, че парадигмата на разглежданото съществително е абсолютно нередуцирана, тъй като единствено в с. Делчево, Гоцеделчевско, то е определено като *pluralia tantum*.

В значително по-ограничен брой родопски селища функционират названия на тъмните петънца по кожата на лицето, образувани от гореспонематия корен *лун-* с помощта на една или повече наставки: *-к-*, *-ев-*, *-ич-* и др., които могат да влизат в различни комбинации (срв.: *л̀у̀нки* – селата Ореше, Вълкосел и Туховица, Гоцеделчевско; *л̀у̀нк'и* – Црънча, Гоцеделчевско; *лун'èвк'и* – гр. Доспат, Пещерско (Арх. РДА/Arh. RDA). Към тях следва да се причисли и наименованието, съвпадащо с книжовна лексема *л̀у̀ничка* със семантика ‘малко, тъмно петно като точица по кожата’ (РБЕ/ RBE 1995: 768), което обаче има доста ограничен ареал в родопските говори (напр.: *л̀у̀нички* – селата Добротино, Кочан и Горноселци, Гоцеделчевско; селата Ахряне и Г. Арда, Смолянско; с. Габрово, Ксантийско; селата Черничино и Драбишна, Ивайловградско, и гр. Ивайловград; *л̀у̀нич'ки* – с. Витина, Маданско; *Сп̀д̀стрил са ѝе от лунички* – с. Смилян, Смолянско; *лунички* – с. Петково, Ардинско; с. Д. Ботево, Хасковско; с. Попско, Крумовградско; *л̀у̀ничка* – с. Триград, Девинско; *л̀у̀нич'ка* – с. Елховец, Смолянско (Арх. РДА/Arh. RDA).

Втора голяма група названия на луничките в родопските говори се обединяват от общия мотивационен признак, стоящ в основата на възникването на номинацията, ‘нашарено, пъстро лице’, тъй като наличието на петънца нарушава монотонната равномерност на тена. От тях с най-широк ареал се характеризират производните с домашен корен *шар-* от стб. *шаръ* ‘боя, багра’ (CP/SR 2009: 1164). Интересен факт е, че назовавания от този тип стават посредством съществително само в единични селища от разглежданата диалектна територия (срв.: *ш̀èрка* – с. Буково, Смолянско, и с. Рибново, Гоцеделчевско (Арх. РДА/Arh. RDA). Много по-често срещани са случаите на употреба на субстантивирано прилагателно име със значе-

ние ‘жълтеникаво или тъмно петънце по кожата на човек’, образувано от същия корен (напр.: *шàрено* – с. Лъкавица, Асеновградско; *шàрено* – селата Змеица, Девинско; Добростан и Добралак, Асеновградско; *ш'àрено* – с. Ягодина, Девинско; *шèр'ено* – с. Дряново, Гоцеделчевско; *шàрену* – с. Орешец, Асеновградско; *шàр'ену* – с. Наречен, Асеновградско; *ш'àрену* – селата Павелско и Малево, Асеновградско, и гр. Смолян; *шàрену* – с. Хвойна, Асеновградско; *ш'àр'ену* – с. Брезе, Девинско (Арх. РДА/Арх. RDA). В с. Настан, Девинско, с тази семантика се употребява глаголят *съшàрилу съ* (Арх. РДА/Арх. RDA).

Прави впечатление, че за разлика от всички останали начини за назоваване на малките цветни петна по лицето, единствено тук функциониращите със значение ‘луничка’ съществително и субстантивирано прилагателно име са регистрирани изключително в единствено число. Причината за това следва да се търси в семантиката на анализирания лексема. Шарката представлява многократно повтарящ се върху дадена повърхност мотив. Именно по този начин се възприема и луничавото лице от носителите на говора – като покрито с множество точки, подобно на плат с такъв десен например. Така множественото число става излишно. Що се отнася до субстантивираното прилагателно със същата семантика, тук обяснението е прозрачно – субстантивира се формата за среден род, защото лексемата се отнася към съществителното *лице*, което е в същия граматичен род.

С наличието на същия мотивационен признак и същата семантика се характеризират и домашните по произход (от стб. *пъстръ* ‘пъстър, шарен’ (БЕР/BER 2002: 116) названия, образувани с помощта на наставки от корен *пъстр-*. Тук обаче се наблюдава обратната на горепосочената тенденция. Повечето наименования със значение ‘луничка’ като част на речта са съществителни (напр.: *пàструл'* – с. Чепеларе, Асеновградско; *пàструл'ка* – с. Гела, Девинско; *пàструл'ки* – с. Широка лъка, Девинско; *пàструл'чета* – с. Момчиловци, Смолянско; *пàстрүни* – с. Бачково, Асеновградско (Арх. РДА/Арх. RDA). Регистрирано е само едно субстантивирано прилагателно – *пòстро* – в с. Девесилица, Крумовградско (Арх. РДА/Арх. RDA).

Съществителното име от домашен произход (от стб. *ластовица* (БЕР/BER 1986: 320) *ластовица* ‘черна прелетна птичка с раздвоена опашка, *Hirundo rustica*’ също функционира като название на разглежданите цветни петънца по кожата на лицето в малка група родопски говори. Подобен пренос на наименованието от птичката към кожното явление е мотивиран от приликата на луничките с летящите високо в небето ластовички, които от земята изглеждат като черни точки в облаците. Ареалът на това лингвистично явление е сравнително ограничен (срв.: *л'àстувици* – с. Дебращица, Пазарджишко; *лèстовици* – с. Цветино, Велинградско; *л'àстовички* – с. Господинци, Гоцеделчевско; *л'àстовички* – с. Гайтаниново, Гоцеделчевско; *л'àстовички* – с. Паталеница, Пазарджишко; *л'àстувичка* – селата

Тешово и Лъки, Гоцеделчевско; *л'астувички* – селата Болярци и Боянци, Асеновградско; *л'естувички* – с. Илинден, Гоцеделчевско (Арх. РДА/Арх. RDA).

Вероятно същият мотивационен признак – тъмно оперение и малък размер на птичката – е причина в единични селища в Крумовградско със семантиката ‘луничка’ да се употребява и персийското по произход, но достигнало до нас през турски, съществително *bülbül*, срещащо се в българския език на диалектно равнище с основно значение ‘славей’ (напр.: *б'ул'б'уле* – с. Тихомир, Крумовградско; *б'улб'ул'увче* – с. Стрижба, Крумовградско (Арх. РДА/Арх. RDA).

Обратно на това, пъстрото оперение, на петна и капки, на домашната кокошка пък е причина диалектната лексема със семантика ‘кокошка’ (БЕР/BER 1996: 250; Арх. РДА/Арх. RDA) да развие второ значение ‘лунички’ в с. Козарско, Пещерско, а в с. Осиково, Девинско, същият процес на пренос на значението се наблюдава при съществителното с основно значение ‘пиле’ (срв.: *п'ил'ешти* – с. Осиково, Девинско; *п'ипки* – с. Козарско, Пещерско (Арх. РДА/Арх. RDA).

Кръглата форма и леката изпъкналост на луничките върху кожата е причина в част от родопските диалекти те да бъдат оприличавани на малки капки. Ето защо логично този тип названия на разглежданите кожни явления произлизат пряко от домашното (от праслав. **kār̥ka*, произв. от праслав. **kār̥āti* ‘капя’ (БЕР/BER 1979: 221) съществително *капка* със значение ‘малка обла частица от течност’ (напр.: *к'апки* – с. Осина, Гоцеделчевско; с. Радилово, Пещерско; с. Сърница, Велинградско; с. Яврово, Асеновградско; с. Беден, Девинско; с. Лясково, Смолянско; *к'апк'и* – селата Буйново и Ждребово, Девинско; селата Кожаре и Водни пад, Смолянско (Арх. РДА/Арх. RDA). Подобно на съществителното *луничка* със същото значение, разглежданото название е регистрирано само в множествено число, но парадигмата му не е дефективна по отношение на тази морфологическа категория.

Една значителна група начини за назоваване на разглежданите в статията петна по кожата са мотивирани от приликата им с други видове кожни дефекти и образувания. Това позволява пренос на името от едното върху другото явление и допринася в значителна степен за многообразието от лексеми със значение ‘жълтеникаво или тъмно петънце по кожата на човек’, което се наблюдава в родопските говори. Такива названия на луничките са разпространени в сравнително голям брой селища от разглеждания регион, но с ограничен ареал до Разложко, Банско и някои единични съседни села (напр.: *мал'иги* – селата Осеново, Драглище и Обидим, Разложко; Банско; с. Варвара, Пазарджишко; *мал'ига* – с. Добърско, Разложко; *мал'иг'и* – с. Годлево, Разложко; *мал'иг'и* – с. Елешница, Разложко, и гр. Разлог; *мал'иги* – селата Дорково и Костандово, Велинградско; *мъл'иги* – с. Бабяк, Разложко; *мал'иг'е* – с. Кремен, Разложко; *мамал'иги* – с. Бачево, Разложко (Арх. РДА/Арх. RDA). Към тях се отнася и диалектното съществително

вително *малига* ‘луничка, бенка’, с еднакъв произход с *мадеж/малеж* ‘петно по кожата от рождение’ (БЕР/BER 1986: 627). В случая носителите на говора не правят разлика между бенката, която обикновено е по рождение, и появяващите се най-вече под въздействието на слънчевите лъчи и затова имащи често временен характер петънца по кожата.

В една малка част от родопските говори, предимно в Крумовградско и Девинско, като названия на луничките функционират заемки и домашни думи със семантика ‘петно’. Най-често срещано от тях е съществителното от турски произход *дамга* (от тур. *damga* (БЕР/BER 2007: 317), което отново (както в случаите с наименованията *луна* и *капка*) е регистрирано предимно в плуралната си форма, но морфологичната му парадигма не е дефективна по отношение на категорията число, както личи от част от приведените по-долу примери (напр.: *д̀амги* – с. Горни Юруци, Крумовградско; *дамг̀и* – с. Малък Девесил, Крумовградско; *д̀ъмга* – с. Черничево, Крумовградско; *дамг̀и* – с. Селча, Девинско (Арх. РДА/Arh. RDA). Това не е случайно, тъй като в българските диалекти лексемата, освен с посоченото, функционира и с други, по-широко разпространени значения, сред които ‘следа от удар, порязване, зараснала рана и под. върху тялото на човек или животно; белег; нарочно, съзнателно поставен от някого белег, печат върху тялото на човек или животно като знак за разпознаване на собственост’ (РБЕ/РВЕ 2006: 579). Отъждествяването на луничката с белега е на основата на общата им специфика – отличителна особеност на човешкото лице, чрез която човекът се запомня и става разпознаваем за останалите.

Само в селата Лясково, Девинско и Забърдо, Асеновградско, като номинация на разглежданото кожно образувание се употребява домашната лексема *петно* (срв.: *п̀етна̀* – с. Лясково, Девинско; *пет`енца̀* – с. Забърдо, Асеновградско (Арх. РДА/Arh. RDA). Причината за това е, че семантиката на тази лексема не включва елемента ‘средство за разпознаване; отличителен белег’, а означава по-скоро ‘кръгло или безформено очертано място върху някаква повърхност с цвят, различен от цвета на тази повърхност’ (РБЕ/РВЕ 2004: 319). Именно безформеността на кожните петънца обаче служи като мотивиращ признак за появата на названието *крив`а̀нич`ки* със значение ‘луничка’ в с. Сърница, Хасковско (Арх. РДА/Arh. RDA).

Друго широко срещано кожно явление, на което се оприличава луничката, е ропката. Съществителното *ропка* се характеризира с наличието на индоевропейски корен **roq-* ‘рия, ровя’ и произлиза от думата *ропа* ‘трап, вдлъбнатина в земята’ (БЕР/BER 2002: 322). В родопските говори то функционира и със значение ‘белег от шарка’ поради спецификата на този тип кожни дефекти, представляващи вдлъбнатина в кожата на лицето, често с различен от тена цвят. Употребата на съществителното *ропка* в значение ‘луничка’ е ограничено едва до няколко селища в Родопите (срв.: *р̀опки* –

с. Богутево, Асеновградско; *рòнк ʔ* – с. Върбово, Девинско; *рòнка* – с. Солища, Девинско (Арх. РДА/Arh. RDA), тъй като приликата между двете явления е слаба – луничките обикновено не са релефни или пък имат изпъкнала форма, а белезите от шарка понякога не са оцветени различно от тена и най-често са вдлъбнати.

Именно изпъкналата форма на разглеждания тип кожни оцветявания ги сближава в представата на част от носителите на родопските говори с проявите на кожни болести като лишеите, пришките и циреите. Съществителното име от домашен произход *лишей*, означаващо ‘низше растение, което расте по камъните, земята, кората на растенията’, но и ‘вид кожна болест’ (вж. чсл. лишаи (БЕР/BER 1986: 444), развива и значение ‘луничка’

в с. Ракитово, Пазарджишко (вж.: *лишѐ* – с. Ракитово, Пазарджишко (Арх. РДА/Arh. RDA). Със същата семантика в с. Теплен, Гоцделчевско, и с. Царино, Момчилградско, функционира диалектно съществително с основно значение ‘малък цирей с връх’ (срв.: *цàтки* – с. Царино, Момчилградско; *цòтки* – Теплен, Гоцделчевско (Арх. РДА/Arh. RDA). Изпъкналата форма на луничките е причината те да се оприличават в някои от родопските говори и на *бруките* ‘дребни пришки по тялото’ (БЕР/BER 2007: 81), което прави възможна употребата на това съществително име със значение ‘жълтеникави или тъмни петънца по кожата на лицето’ (напр.: *бр ʔуки* – с. Филипово, Разложко; *бру̀нчици//бру̀нки* – с. Драгиново, Велинградско; *бр̀н ʔки* – с. Николово, Хасковско (Арх. РДА/Arh. RDA).

В говорите на единични родопски селища се проявяват и някои други мотивационни признаци при названията на луничките. Така например в с. Писаница, Смолянско, като име на разглежданото кожно явление функционира съществителното от домашен произход *клепка* (от стб. клѣтъка, клѣтъка – тук с *-п-* от *-т-* поради свързване с клепя ‘удрям’ на семантична основа, срв. отпечатвам знак ‘правя знак по нещо като удрям с предмет’ (БЕР/BER 1979: 435), едно от чиито значения на диалектно равнище е ‘точка, знак в рабош’ (срв.: *кл ʔпка* – с. Писаница, Смолянско (Арх. РДА/Arh. RDA). Диалектното съществително *барабòнки*, което се появява като название на луничките в с. Девесиово, Крумовградско, има богата семантична сфера и освен това в родопските говори може да означава ‘плод на хвойна или черница’; ‘мехурчета, образувани във водата при силен дъжд’, както и ‘изпражнения на дребен добитък’ (Арх. РДА/Arh. RDA). Обединяващото при всички тези значения е кръглата форма на обектите от действителността и тъмният им цвят – специфики, характерни и за разглежданото кожно явление, което прави възможен преноса на названието и към него.

Както може да се очаква, когато трябва да се даде определение за човек, който има лунички по лицето, в огромното мнозинство от случаите той се назовава с име, производно от съществителното със семантика ‘лу-

ничка' в съответния териториален говор, или с именна конструкция, включваща това или производно от него съществително (напр.: *л̀уни/л̀унаѳ* – с. Осиково, Девинско; *л̀уни/л̀униѳ* – с. Брезница, Гоцеделчевско; *л̀уни/лун'асъл, л̀ун'аѳ* – с. Белотинци, Драмско; *л̀уни/л̀униѳ* – с. Югово, Асеновградско; *л̀уни/л̀униѳ, л̀ун'еѳ* – кв. Райково, Смолян; *л̀уни/л̀уничаѳ* – с. Славейно, Смолянско; *л̀уни/л̀ун'еѳ* – с. Шаренка, Маданско; *л̀уни/л̀ун'еѳ* – с. Жълтуша, Ардинско; *л̀уни/л̀ун'аѳ* – с. Мандра, Хасковско; *л̀униѳки/л̀ун'ас* – с. Д. Ботево, Хасковско; *л̀уни/л̀уналиѳ* – с. Смирненци, Харманлийско; *л̀ун'и/л̀унал'иѳ* – с. Черна могила, Харманлийско; *л̀уни/лун'асъл* – с. Камилски дол, Ивайловградско; *л̀уни(чки)/л̀уничаѳ* – с. Вълче поле, Свиленградско; *л̀уни(чки)/л̀унаѳ* – с. Пчеларово, Кърджалийско; *л̀ун'и/лунич'еѳ* – с. Ситово, Пловдивско; *л'астовички/л'астовичеѳ* – с. Господинци, Гоцеделчевско; *л'астувички/л'астович'ен* – с. Болярци, Асеновградско; *л'астувици/л'астувичуѳ* – с. Дебращица, Пазарджишко; *ка̀пки/ка̀пчен* – с. Осина, Гоцеделчевско; *ка̀пки /ска̀пч'ен* – с. Радилово, Пещерско; *ка̀пки/ка̀пч'ън* – с. Сърница, Велинградско; *ка̀пки/ка̀пчениѳ* – с. Яврово, Асеновградско; *ка̀пки/ка̀пч'еѳ* – с. Беден, Девинско; *ка̀пки/ка̀пчинеѳ, ска̀пч'ен* – с. Лясково, Смолянско; *м̀алѝги, малѝги, малѝга, мамалѝги, малѝг'и, малѝги/м̀алѝгар, мамалѝгаѳ, малѝг'ъѳ, малѝгаѳ, малѝгаѳ* – Разложко; *малѝги/м̀алѝгъѳ* – Банско; *малѝги/малѝгаѳ* – с. Дорково, Велинградско; *малѝги/малѝгаѳ* – с. Варвара, Пазарджишко; *ш̀ѐрка/ш̀ѐран* – с. Рибново, Гоцеделчевско; *ш̀а̀рено/ѝма ш̀а̀рено* – с. Змеица, Девинско; *ш̀а̀рено/ш̀а̀рѳн* – с. Добростан, Асеновградско; *да̀мги/да̀мгалѝв* – с. Г. Юруци, Крумовградско; *па̀стр̀ул'/пу̀стр̀ул'еѳт* – с. Чепеларе, Асеновградско; *па̀стр̀ул'ки/па̀стр̀ул'ч̀еѳ* – с. Широка лъка, Девинско; *п̀ъ̀стр̀ул'чета/п̀ъ̀стр̀ул'еѳ* – с. Момчиловци, Смолянско; *п̀д̀стро/п̀д̀стор* – с. Девесилица, Крумовградско; *р̀д̀пк'е/р̀д̀пкѳѳ* – с. Върбово, Девинско; *лѝшѝе/лѝшиѳѳ* – с. Ракиново, Пазарджишко; *б̀ру̀нчици, б̀ру̀нки/б̀ру̀нчаѳ* – с. Драгиново, Велинградско; *п̀ипки/п̀ипчаѳ* – с. Козарско, Пещерско; *б'ул'б'у̀ле/б'ул'б'у̀лиѳ* – с. Тихомир, Крумовградско; *ца̀тки/ца̀ткиѳ* – с. Царино, Момчилградско (Арх. РДА/Арх. RDA).

Особен интерес предизвикват обаче малобройните случаи, в които в един и същ говор основата на съществителното със семантика 'луничка' не се открива в името или номиналната фраза със значение 'човек, който има лунички'. Те са показателни за тенденциите в разволя на отделните говори и едновременно с това са пряко доказателство за единството между книжовния език и диалектите в рамките на цялата българска езикова територия. Прави впечатление фактът, че когато става дума за подобни различия в селища, характеризиращи се с наличието на най-широко разпространеното в родопските говори и типично и за книжовната норма название на разглежданото кожно явление, включващо корен *-лун-*, лексемата, назоваваща 'човек с лунички', обикновено произлиза от названията на лу-

ничките с основна семантика ‘шарен, пьстър’, които се намират на второ място по големина на ареала в разглеждания тип диалекти (срв.: *лүни/луниф//шєр’єн* – с. Д. Дряново, Гоцеделчевско; *лүн’и/шар’єн* – с. Лилково, Пловдивско; *лүнички/шєр’єн* – с. Добротино, Гоцеделчевско; *лүнички/лүнаф//ш’арєн* – с. Горноселци, Гоцеделчевско; *лүнички/пѣ стър* – с. Черничино, Ивайловградско; *лүни/лүничаф//спѣ стр’єн* – с. Сивино, Смолянско; *лүни/пѣ стър* – с. Еникьой, Ксантийско (Арх. РДА/Арх. RDA). Регистрирани са и случаи, когато наименованието на човека, който има лунички, в тези говори е производно от лексема със значение ‘луничка’, чиято честота на разпространение в родопските говори е по-малка (напр.: *лүн’и/капч’єн* – с. Каська, Пещерско; *луна//ш’єр’єно/капч’єн//ш’єрен* – с. Чавдарница, Пещерско; *лүнки/лүнаф//грапаф* – с. Вълкосел, Гоцеделчевско; *лүни/л’астовичєн* – с. Ляски, Гоцеделчевско (Арх. РДА/Арх. RDA). Те са показателни за съществуването на дифузност между диалектите от разглеждания регион по отношение на назоваване на обектите от действителността.

Закономерно, когато подобно несъответствие между начина за назоваване на кожното образуване и човека, който го има, се наблюдава в говори, характеризиращи се с название на луничката, различно от най-широко разпространеното, то лексемите или номиналните конструкции със значение ‘имащ лунички’ са производни на трите типа имена на разглежданите цветни петна по лицето, отличаващи се с най-големи ареали в родопските говори. При това общата тенденция е названието на човека, който има лунички, да е по-популярно от наименованието на самата луничка (срв.: *л’астувички/лүнѣф* – с. Боянци, Асеновградско; *шєрка/нашєрен // луниф* – с. Буково, Смолянско; *ш’арєно/с лүна* – с. Лъкавица, Асеновградско; *ш’ар’єну/лун’иф* – с. Наречен, Асеновградско; *дѣмга/лүнаф* – с. Черничево, Крумовградско; *рѣпки/има лүни* – с. Богутево, Асеновградско; *кл’єпка/лүн’єс* – с. Писаница, Смолянско; *брѣн’ки/луниф* – с. Николово, Хасковско; *л’астовички/ш’арєн* – с. Гайтаниново, Гоцеделчевско; *пил’єшти/ш’єрєн* – с. Осиково, Девинско; *пет’єнци/шєр’єн* – с. Забърдо, Асеновградско; *дамгы/пѣпѣстрє* – с. М. Девесил, Крумовградско; *ш’ар’єну/сканч’єт* – с. Брезе, Девинско; *сѣш’арилу сѣ/сканч’єну* – с. Настан, Девинско; *дамгы/сканч’єф* – с. Селча, Девинско (Арх. РДА/Арх. RDA).

Анализът на начините за назоваване на луничките и на хората, които ги имат по кожата си, в родопските говори показва едно изключително многообразие както на самите названия, така и на мотивационните признаци, откриващи се в основата им. Този анализ представя недвусмислени доказателства за архаичността и богатството на диалектите от разглеждания регион, тъй като показва наличието както на думи с индоевропейски и старобългарски произход, така и на по-нови формирания на домашна основа и заемки от редица чужди, предимно съседни, езици. Това разно-

образе от названията на разглеждания обект се дължи на значителния брой мотивационни признаци, легнали в тяхната основа. Всяка специфика на разглежданото явление е уловена и превърната в мотивация за създаването на отделно название, като голямо впечатление прави богатството от смислови връзки, семантични нюанси и аналогии, пораждащо и голямо разнообразие от лексеми със съответната семантика. В този смисъл логично се налага изводът, че в границите на анализирания ареал от българското езиково землище представеното кожно явление е много по-детайлно обхванато в сравнение с книжовния български език. Освен това от анализа на представения диалектен материал ясно проличава, че функционалността на всяко от посочените имена, независимо дали е просто или съставно, дали е от домашен или от чужд произход, по никакъв начин не се ограничава от верски принцип.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Арх. РДА: *Архив за Родопски диалектен атлас* към Секцията за българска диалектология и лингвистична география към Института за български език при БАН. [Arh. RDA: *Arhiv za Rodopski dialekten atlas kam Sektsiyata za balgarska dialektologiya i lingvistichna geografiya kam Instituta za balgarski ezik pri BAN.*]

БЕР 1979: *Български етимологичен речник*. Т. 2. София, Изд. на БАН. [BER 1979: *Balgarski etimologichen rechnik*. Т. 2. Sofia, Izd. na BAN.]

БЕР 1986: *Български етимологичен речник*. Т. 3. София, АИ „Проф. М. Дринов“. [BER 1986: *Balgarski etimologichen rechnik*. Т. 3. Sofia, AI „Prof. M. Drinov“.]

БЕР 1996: *Български етимологичен речник*. Т. 5. София, АИ „Проф. М. Дринов“. [BER 1996: *Balgarski etimologichen rechnik*. Т. 5. Sofia, AI „Prof. M. Drinov“.]

БЕР 2002: *Български етимологичен речник*. Т. 6. АИ „Проф. М. Дринов“, София. [BER 2002: *Balgarski etimologichen rechnik*. Т. 6. AI „Prof. M. Drinov“, Sofia.]

БЕР 2007: *Български етимологичен речник*. Т. 1. София, АИ „Проф. М. Дринов“. [BER 2007: *Balgarski etimologichen rechnik*. Т. 1. Sofia, AI „Prof. M. Drinov“.]

РБЕ 1995: *Речник на българския език*. Т. 8. София, Издателство на БАН. [RBE 1995: *Rechnik na balgarskiya ezik*. Т. 8. Sofia, Izdatelstvo na BAN.]

РБЕ 2004: *Речник на българския език*. Т. 12. София, АИ „Проф. Марин Дринов“, ЕТ „ЕМАС“. [RBE 2004: *Rechnik na balgarskiya ezik*. Т. 12. Sofia, AI „Prof. M. Drinov“, ET „EMAS“.]

РБЕ 2006: *Речник на българския език*. Т. 3. София. АИ „Проф. Марин Дринов“, ЕТ „ЕМАС“. [RBE 2006: *Rechnik na balgarskiya ezik*. Т. 3. Sofia, AI „Prof. M. Drinov“, ET „EMAS“.]

СР 2009: *Старобългарски речник*. Т. 2. София, Изд. „Валентин Траянов“. [SR 2009: *Starobalgarski rechnik*. Т. 2. Sofia, Izd. „Valentin Trayanov“.]

Стойков 2002: *Ст. Стойков*. Българска диалектология. София, АИ „Проф. М. Дринов“. [Stoykov 2002: *Stoykov, St.* Balgarska dialektologiya. Sofia, AI „Prof. M. Drinov“.]

✉ *Гл. ас. д-р Иляна Гаравалова*
Секция за българска диалектология и лингвистична география
Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН
бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

✉ *Chief Assist. Prof. Piyana Garavalova, PhD*
Department for Bulgarian Dialectology and Linguistic Geography
Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences
52 Shipchenski prohod, Bl. 17, 1113 Sofia, Bulgaria